

egyénekenkénti irányításban részesüljenek. Trefort Agost ezért a párizsi Ecole Normale Supérieure-höz hasonló intézet alapítását ajánlotta. A terv Wlassics Gyula minisztersége alatt, 1895-ben valósult meg. Az új kollégiumot Beöthy Zsolt keresztelte báró Eötvös József nevére.

A Báró Eötvös József-Kollégium mai jellemét és viszonyát egyetemünk bölcsészeti karához Horváth János körvonalozza világosan, mikor az előkészítő bizottság nevében Bartoniek Géza igazgatót a Szövetség tiszteletbeli tagjául ajánlva, érdekeit annak megállapításával dicséri, hogy a kollégium 1895 augusztus 31-én kelt szervezeti szabályzatát miképpen töltötte ő meg valósággal — és hogy mi ma a kollégium. A felelet: „A magyar tanárnevelésnek egy igen egyéni jellemű kiegészítő szerve, mely legalább kevesek számára... megadja azt, amit a tanárjelöltek összességének megadni anyagi lehetetlenség”. Ezek pedig: a megélhetés gondjaitól mentes élet, kényelmesen használható szakkönyvtár, a munka egyénekenkénti irányítása. Az intézet nem akar és nem is tudhat a tudományegyetem bölcsészeti karának vetélytársa vagy helyettesítője lenni, csupán támogatója és segítője. De mint ilyen nagyon hasznos kiegészítője egyetemi oktatásunknak. Jogosulatlan ellentétkeresés az is, ha a kollégiumot azzal vádolják, hogy inkább tudósokat, mintsem tanárokat nevel. A kettő elválaszthatatlan. A tanár annál értékesebb, minél mélyebb szaktudással rendelkezik. A kollégium célja: tudós tanárokat nevelni. A Szövetségi évkönyv második folyamának egy statisztikája pedig azt bizonyítja, hogy ma a kollégium 210 volt tagja közül 18 egyetemi és főiskolai tanárral szemben 93 vidéki középiskoláknál működik. Hogy pedig a kollégium hazáját a letragikusabb napokban is híven szolgált, minden szónál jobban bizonyítja az, hogy — Zemplén Győzővel élükön — harminc hősi halott nevét foglalja az évkönyv gyászkeretbe.

Az évkönyv első füzeté egyébként közli az Eötvös-Kollégium végzett növendékeinek névsorát és állomáshelyüket évfolyam szerint, mit a következő szám kiegészít, s tájékoztat a Szövetség tudományos és kulturális munkásságáról is. Az első közgyűlésen Gombocz Zoltán elnöki megnyitójában a magyarok őshazájára és a magyar-hun rokonságra vonatkozó tudományos kutatás jelenlegi állását ismertette, s a mult iskolai évben a Szövetség két felolvasó ülésén — melyeket rendszeresen folytatni szándékozik — Zemplén Géza a *Szerves festékekről*, Kodály Zoltán a *magyar népzene ősrétegéről* adott elő.

A Szövetség kiadja évenként az Eötvös-kollégiumi növendékek által írt disszertációk legjobbját is. Ezeknek az *Eötvös-füzetek*nek elseje, Farkas Gyula tanulmánya Petőfi nagyobb elbeszélő költeményeiről és forrásaikról, a Szövetségi évkönyv második számához van csatolva függelékül. *Kastner Jenő.*

Hajnal István: Irástörténet az írásbeliség felújulása korából. Kiadja a Budavári Tudományos Társaság, Budapest, 1921. (8-r., 226 l.)

E mű nem csupán oklevéltani és írástörténeti, hanem általános művelődéstörténeti s főleg neveléstörténeti érdekű dolgozat. Szerzője eredetileg arra a kérdésre kívánt megfelelni, mi a különbség a XII—XIII. századi osztrák és magyar oklevél-írások között. Mikor a keresett különbségek helyett meglepő egyezéseket talált, rátért annak kutatására, hogy az írás, mely a X—XI. században Európa nagy részében teljesen kiveszett a közélet gyakorlatából, miként válhatott a XIII. században olyanmire közkeletű jogi és művelődési tényezővé. Ezek a látszólag szűkkörű szakkérdések a szerző szigorúan logikus okfejtése folyamán egészen tágkörű művelődéstörténeti s elsősorban neveléstörténeti kérdésekké bővültek. A szerző kifejti ugyanis, hogy az írásbeliség csakis azért újulhatott fel, az írásnak előbb oly titokzatos és igen szűk körben gyakorolt művészete csakis azért válhatott egyszerre széles társadalmi rétegek mindennapos segédeszközévé, mert a francia egyetemek s elsősorban a párizsi, egységes irányú szigorú iskolázással a mesterirók egész raját bocsátották a francia művelődési körhöz tartozó országokba, köztük hazánkba is.

Melich János kutatásai kiderítették, hogy középkori latin helyesírásunk francia eredetű; más kutatóink is egymásután tárják fel az Árpád-kori francia művelődési hatások legkülönbözőbb ágait. Hajnal István most Árpád-kori oklevélszerkesztő gyakorlatunkról állapítja meg teljes részletességgel; hogy ez teljesen az egykorú francia gyakorlat alapján fejlődött ki. De okleveleinknek nem csupán belső szerkezete, hanem külső kiállítása, írásjellege is mindig az egykorú francia fejlődéssel halad egy nyomon. Ez a feltűnő egyezés másként meg nem magyarázható, mint azzal, hogy a magyarországi oklevelek mesterirói is a párizsi egyetemen nyerték elméleti és gyakorlati kiképzésüket. A párizsi egyetem bölcséleti karának második tanfolyamán retorika címen főleg az oklevélírást és szerkesztést tanították, a szükséges gyakorlati jogi oktatással kapcsolatban. Ezt kellett végeznie, még pedig magában Párizsban, annak a több száz főre rúgó magyar világi pápának is, akik nagy tömegben fennmaradt s még nagyobb számban elveszett XII—XIII. századi okleveleinket részben a királyi kancelláriában, részben a káptalanoknál vagy a főurak udvarában írták és szerkesztették. Ugyanezek terjesztették tovább szélesebb körben az írás mesteriségét, mint káptalani és városi iskoláink mesterei és mint városi s egyéb hatóságainak jegyzői. De nem csupán az írásbeliségnek s az azzal járó jogi műveltségnek, hanem általában a francia műveltségnek is ők voltak nálunk az igazi terjesztői. A mesterirók képzése a XIII. század végén már hazai talajon is folyhatott: a veszprémi káptalani iskola jogot is tanító retorikai tanfolyamán, melynek mintaképeül IV. László királyunk oklevele egyenesen Párizst említi, aminthogy az öt. első német egyetem is teljesen párizsi mintára szervezkedett. Szerzőnk azzal, hogy az egyetemi képzés nagy közéleti és gyakorlati hatá-

sára irányítja figyelmünket, egészen új irányú kutatási kört jelöl ki a neveléstörténet számára.

Munkájának második — palaeographiai — részében szerzőnk tüzetesen megállapítja — s kötete végén XXIII táblán 44 francia s ugyanannyi magyarországi írásemlék szembeállításával igen tanulságosan be is mutatja —, hogy a magyar írástechnika és oklevélszerkesztés mindenben és azonnal nyomon követte a francia újításokat. Meglepően igazolja, hogy e téren minden újítás nem 50—100 év múlva, hanem azonnal, teljesen egyidejűleg eljutott hozzánk. Ez a nagy gonddal egybehordott hiteles anyag is kétségtelenül bizonyítja, mennyire téves az a felfogás, mely szerint a művelt nyugat haladásának hullámverései hozzánk átlag csak félszázados késéssel tudtak eljutni. Ellenkezőleg: a magyarság már az Árpádok korában oly megértéssel csatlakozott a nyugateurópai kultúrközösséghez, hogy annak szellemi középpontjából, Párizsból, minden új értéket azonnal átvettünk és értékesítettünk.

A művet — a Budavári Tudományos Társaság kiadványainak szokásaihoz híven — az eredményeknek a külföldi érdeklődők számára készült németnyelvű összefoglalása fejezi be: A német kivonatot helyenként magyaros zamatúnak találtuk: A kötet gondos kiállítása s az illusztrációs anyag meglepő tisztasága a Budavári Tudományos Társaság lelkes áldozatkészségét dicséri.

Császár Mihály.

Borsos Károly: Kálvinista világnézet. (Az Orsz. Ref. Tanár-egyesületnek debreceni közgyűlésén 1921 aug. 24-én tartott felolvasás. — Előszó: *Révész Imre*, Korszellem és egyéniség. Utószó: *Tankó Béla*, A világnézet kérdése a középiskolában.) Mezőtúr (évsz. nélk.). — (31 l.)

E munkában a mezőtúri református főgimnázium igazgatója az átélés erejével mutat rá a világnézet fontosságára. Éles következtetéssel világítja meg, hogy a mai szellemi és erkölcsi ingovány azért növekedett naggyá, mert az emberek jelentékeny részének nincs semmiféle kiforrott világnézete. A kivezető út a keresztyén világnézetre nevelés, amelynek igazi helye a középiskola. A szerző nem ringatja magát abban az illúzióban, hogy a keresztyén világnézetre nevelés felekezeti közti módon megoldható; a keresztyén világnézetben felekezetek szerint vannak árnyalati, sőt lényeges különbségek is; melyiket adja a középiskola? Minden felekezet a maga világnézetét nyújtsa a maga iskoláiban. Az állami iskola a maga különböző felekezeti tanáraival nem tud egységes világnézetet felépíteni, ezért a szerző az állam kezében az elemi és felsőbbfokú iskolákat hagyná (ahol még nincs, illetőleg már nincs világnézetre nevelés, illetőleg ezt az elemi iskolákban a felekezeti hitoktatók még meg tudnák adni), de a középfokú oktatást a felekezetek végeznék hathatós állami támogatással a felekezetek arányszámának megfelelő számú iskolákban.

E keret után a tartalom következik, melyben a szerző a